

<https://doi.org/10.15407/rksu.33.117>

УДК 061.2:7

Сергій Козак, кандидат філологічних наук,
науковий співробітник Науково-інформаційного відділу,
Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України (Київ, Україна)
E-mail: detr19411@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5849-9612

АРХІВ ЧАСОПISУ «УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ» (НІМЕЧЧИНА, 1945—1950) ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИСТЕЦЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО РУХУ

Мета статті полягає в аналізі складу та змісту документів з архіву часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945—1950) як джерела з історії письменницького об'єднання української еміграції — Мистецького українського руху задля визначення основних проблемно-тематичних напрямів літературної й видавничої діяльності організації та поглиблення відомостей про її культурно-мистецьке життя. **Методологія** дослідження ґрунтується на використанні методів історико-наукового аналізу, систематизації, хронологічного, біографічного, а також джерелознавчого та текстологічного методів вивчення архівних документів, що надало можливість визначити їхній видовий склад та інформаційний потенціал. **Наукова новизна.** Серед матеріалів редакційного архіву часопису «Українські вісті» виявлено невідомі раніше документи з історії Мистецького українського руху, зокрема твори різних літературних жанрів, відомості про низку культурно-мистецьких подій, які становлять нову джерельну базу стосовно функціонування цієї організації. Систематизовано основні тематичні напрями діяльності часопису «Українські вісті». Уперше підготовлено покажчик літературних подій Мистецького українського руху. **Висновки.** На підставі аналізу редакційного архіву часопису «Українські вісті» вдалося відтворити малознані факти з історії Мистецького

Цитування: Козак С. Архів часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945—1950) як джерело з історії діяльності Мистецького українського руху. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2024. № 2 (33). С. 117—129. <https://doi.org/10.15407/rksu.33.117>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

українського руху як головного учасника не лише літературного, а й загалом культурно-мистецького життя українців у Західній Європі після Другої світової війни (1945—1950); здійснити систематизацію матеріалів часопису «Українські вісті» (хронологія створення і діяльності Мистецького українського руху; творчість його членів на сторінках видання; тематика книжок, журналів, збірників і альманахів, виданих під маркою цього об'єднання літераторів; псевдоніми письменників діаспори); визначити роль і місце літераторів у процесі національно-культурного самовираження і самозбереження, зокрема у книжковому русі.

Ключові слова: архів часопису «Українські вісті», Мистецький український рух, еміграція, література, рубрика, автор, псевдонім.

Актуальність теми дослідження. Період незалежності України позначився значним зростанням інтересу науковців до проблематики українського закордоння, зокрема й до літературних рухів української еміграції. Одним із найважливіших джерел до вивчення літературних набутків українців в екзилі залишаються численні редакційні архіви еміграційної преси, розкидані по всьому світу. Зосібна, йдеться про архів часопису «Українські вісті» (далі — «УВ») (Детройт, США), матеріали якого є літописом буття українців діаспори, містячи інформацію про різні аспекти літературного життя української політичної еміграції після Другої світової війни. Часопис «УВ» виходив у Німеччині й США впродовж 55-ти років, і в його архіві зберігаються важливі матеріали про діяльність Мистецького українського руху (далі — МУР) — об'єднання письменників, яке діяло в середовищі українців діаспори на теренах Німеччини й Австрії в другій половині 1940-х років.

Аналіз досліджень і публікацій. Деякі з аспектів створення та функціонування Мистецького українського руху з'ясовано спільними зусиллями літературознавців (Соломії Павличко, Світлани Луцій, Джорджа Грабовича, Михайла Наєнка та інших), але діяльність цього письменницького об'єднання, оприлюднену на шпальтах преси діаспори, досліджено недостатньо. Підтвердженням нашого висновку є те, що архівні публікації річників «УВ» донині не стали предметом комплексного наукового вивчення: в контексті історії функціонування МУР про них згадується лише принагідно, а системних розвідок, присвячених даній темі, немає. Водночас саме на сторінках цього видання і в матеріалах архіву редакції «УВ» чи не найдокладніше зафіксовано літопис праці Мистецького українського руху.

Мета дослідження полягає в аналізі складу та змісту документів з архіву часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945—1950) як джерела з історії письменницького об'єднання української еміграції — Мистецького українського руху задля визначення основних проблемно-тематичних напрямів літературної й видавничої діяльності організації та поглиблення відомостей про її культурно-мистецьке життя

Для досягнення мети дослідження застосовано історико-порівняльний метод, який сприяв виокремленню документальних джерел стосовно ді-

яльності письменницького об'єднання української еміграції. Застосування біографічного методу дозволило поглибити життєписи конкретних письменників. Для теоретичної оцінки значення спадщини письменницької організації використано метод узагальнення, а для вивчення стилю письменницьких матеріалів — метод літературної критики.

Виклад основного матеріалу. Внесок «УВ» у літературне життя української еміграції настільки вагомий (за нашими підрахунками, 150 матеріалів на літературну тему лише за доби МУР), що варто бодай стисло нагадати історію заснування часопису. Його перше число вийшло у світ 19 листопада 1945 р. Сталося це в таборі Райнгард-казерне в баварському місті Новий Ульм. Уже ці два чинники — обставина часу (щойно закінчилася Друга світова війна) та обставина місця (перебування на чужині, в еміграції) — вказують на особливість біографії видання. Його перші кроки, як і загалом усіх українських еміграційних періодичних видань у повоєнній Європі, відносяться до періоду таборової преси. Адже саме в таборах для переміщених осіб на території Німеччини й Австрії (у трьох територіальних зонах: американській, французькій та англійській) перебували тисячі українців, з-поміж них і значна частина інтелігенції — співаки, актори, художники, літератори.

Об'єктом нашої уваги стала власне діяльність письменників української еміграції, що об'єдналися під дахом Мистецького українського руху. Функціонування МУР, який постав у 1945 р. у німецькому Фюрті (Баварія), ми розглядаємо під кутом зору матеріалів часопису «УВ», зокрема в таких його чотирьох тематичних напрямках: хронологія створення і діяльності цієї письменницької організації; творчість членів Мистецького українського руху на сторінках видання; тематика книжок, журналів, збірників і альманахів, виданих під маркою цього об'єднання літераторів; псевдоніми письменників діаспори.

До першого масиву належать відомості про з'їзди (їх було три) та кілька конференцій МУР, а також про літературно-мистецькі заходи (вечори, презентації, театральні прем'єри), до організації яких доклали зусиль члени правління або ж у яких взяли участь письменники цього об'єднання. Отож завдяки матеріалам «УВ» отримуємо важливе доповнення стосовно імен і дат до вже відомої інформації про МУР, що сприяє більш повному відтворенню картини тогочасного літературного життя і докладнішій реконструкції його діяльності.

Так, низка публікацій уже навіть своїми заголовками й підзаголовками вказує на безпосередню увагу часопису до хроніки подій і програми діяльності МУР: «Літературний диспут МУРу» (1 серпня 1946 р.), «Від правління МУРу» (18 жовтня 1946 р.), «Із звітної доповіді голови МУРу...» (23 березня 1947 р.), «Об'єднання українських письменників МУР» (30 березня 1947 р.), «З декларації МУРу» (25 жовтня 1947 р.), «Чергова конференція МУРу»

(5 листопада 1947 р.), «До Третього з'їзду МУРу» (27 березня 1948 р.), «До уваги членів і кандидатів МУРу» (20 лютого 1949 р.) тощо. Зміст і формат цих матеріалів — від повідомлень (дати і місця проведення конференцій та з'їздів письменників, їхній порядок денний, питання письменницької анкети) і до публікацій текстів доповідей, які прозвучали на з'їздах літераторів (наприклад, «Перед нами світ: із звітної доповіді голови МУРу Уласа Самчука»).

Утім, варто зауважити, що хоча заходи МУР посідали вагоме місце в загальній панорамі тогочасного українського письменства на еміграції, все ж в інформуванні читачів «УВ» важливу роль відігравала хроніка закордонного літературного життя того періоду, включно з подіями, організаторами яких упродовж 1945—1950 рр. були й інші установи (а це, окрім МУР, об'єднання «Молоде покоління», управи таборів, українські школи і гімназії тощо). Одними з перших матеріалів хронікального літопису стали повідомлення про вечір за участю Юрія Клена, видання байок Івана Манила, «чергові сходи письменників і журналістів» (16 грудня 1945 р.), а останнім матеріалом зазначеного нами хронологічного періоду була замітка «Вечір пам'яті Юрія Клена», що побачила світ 17 грудня 1950 р.

Ось, приміром, рядки з редакційної рубрики «Хроніка»: «Академію на честь Лесі Українки (у 35-ті роковини її смерті) 1 серпня 1948 р. провела жіноча секція осередку СУМу в Серені (Бельгія). Жінки не тільки підготували ці урочистості, а й взяли участь у деклямаціях та інсценізаціях, виявивши талант, глибоке розуміння й відчуття ваги творчості нашої найбільшої поетеси» [3]. Або ж така інформація про подію на півдні Баварії: «3 червня 1950 р. у Берхтесгаденському таборі відбувся авторський вечір поета Петра Карпенка-Криниці. Серед слухачів були професори, редактори, священнослужителі і студенти. Не бракувало також і тих таборян, які не завжди цікавляться літературою. Вечір відкрив д-р Остап Грицай, який, подаючи стислий огляд української еміграційної поезії, докладніше спинився на творчості Карпенка-Криниці, яку він оцінив досить позитивно. Опісля з читанням ще недрукованої лірики виступив автор... Прочитано понад тридцять творів, що увійдуть до нової збірки "Підняті вітрила"...» [2].

Серед інших оповідей подій, що потрапили в поле зору редакції, є традиційні «Літературні середи» (20 січня 1946 р.), «Авторські читання» за участю Ігоря Костецького (24 березня 1946 р.) і Яра Славутича (20 січня 1946 р.), творчі вечори Івана Багряного (22 серпня 1946 р.) і Вадима Лесича в Новому Ульмі (4 квітня 1946 р.), Михайла Ореста в Авгсбурзі (12 вересня 1946 р.), Олега Зуєвського в Ляпгаймі (14 серпня 1949 р.). Часопис інформував своїх читачів також про з'їзд письменників дитячої літератури (4 квітня 1946 р.), відкриття в таборах світлиць для зустрічей з літераторами (6 червня 1946 р.), доповіді літературного критика Гр. Подоляка (Григорія Костюка), відзначення сорокаріччя Грінченкового словника, події із циклу

«Академічні вечори», що відбувалися в столиці Баварії Мюнхені. Знаходимо повідомлення й про обговорення драми Юрія Косача «Ворог» (20 квітня 1947 р.), з'їзд працівників дитячої літератури в Берхтесгадені (15 червня 1947 р.), декларацію Об'єднання письменників «Молоде покоління» (3 квітня 1949 р.), відозву Об'єднання працівників дитячої літератури (28 липня 1949 р.) тощо. Погодьмося, що вже цей перелік, хоча він і не повний, додає чимало важливих подробиць до загальної картини літературного простору, який витворювали представники української еміграції після Другої світової війни на теренах Німеччини й Австрії.

Якщо заходи, що сформували літопис літературної хроніки (усього — 140 дописів), були репрезентовані інформаційними жанрами, зокрема замітками, репортажами, листами до редакції, звітами про події тощо, то матеріали другого масиву — творчість членів Мистецького українського руху на сторінках «УВ» — представляє низка літературних жанрів, таких як поезія (161), проза (83), літературна критика (194), переклади (52).

Поетичні публікації цього періоду в часопису відкриваються віршем-присвятою «Позичанюкові» за підписом «Богдан Б.» (1 грудня 1945 р.), а завершуються поезією Діми (псевдонім Діамари Комілевської) «Вишиваний рушник» (21 грудня 1950 р.). Окрім цього, на шпальтах «УВ» зустрічаємо, зокрема, поетичні твори Михайла Ореста («Скитальцям», із циклу «Отчизні», «Гляжу в майбутнє і смучусь...»), Емми Андіївської («Осінь»), Наталі Забіли («Соняшник»), Олекси Раня («Гармати розстрілюють небо»), Юрія Косача («Дві поезії»), Олекси Веретенченка («Прощання»), Леоніда Полтави («Паризька весна», «До матері»), Олега Зуєвського («Десь далеко на волі там...»), Петра Карпенка-Криниці («Ода»), Ігоря Качуровського («В сажі й димі, ніби в чорній повені...»), Вадима Лесича («Відчал»), Тодося Осьмачки («Ні місяць не світив тоді, ні зорі...»), Євгена Маланюка («Друге послання»), Олекси Стефановича («Коляда»), Володимира Свідзінського («Я став коло пагорка...»), Бориса Олександрівца («З бльокноту»), Михайла Ситника («Пригадується київська каплиця...») та ін. Усього — 161 зразок поетичного жанру за період від грудня 1945-го до грудня 1950 рр.

Щодо *прозового* жанру, то відкривається він у часопису новелою Григорія Косинки «На золотий...» (16 грудня 1945 р.), а завершується перекладом Леоніда Полтави новели білоруського еміграційного письменника Масея Сядньова «Перегорілі запобіжники» (14 грудня 1950 р.). Серед творів цього розділу також «Нова заповідь» Володимира Винниченка, уривок з роману «Ost» Уласа Самчука, «Філософія полонених» Василя Барки, «Рибалка» Юрія Косача, «Мідь дзвенящая» Юрія Клена, розділ з повісті Павла Маляра, уривок з «Недостріляних» Семена Підгайного, уривок із твору Леоніда Лимана («Повість про Харків») тощо.

Слід зауважити, що поетичний і прозовий жанри на сторінках часопису представлені також *перекладами* творів з інших літератур, які становлять,

вважай, окремий показовий розділ публікацій. Спричинений він насамперед зрозумілим прагненням письменників української еміграції збагатити нашу культуру перекладами з інших літератур, бажанням змагатися не лише за право фізичного існування на європейському терені (як політичні емігранти!), а й шляхом перекладів — за духовну присутність творів європейських літератур у царині українського слова. Зокрема, йдеться про публікацію творів Стефана Ґеорґе, Шарля Бодлера, Поля Валері, Жана Кокто, Макса Давтендая, Поля Верлена, Райнера Марії Рільке, Ґуго Ґофмансталя, Вільяма Шекспіра, Франца Кафки та інших у перекладах М. Ореста, В. Державина, Ів. Кошелівця, Ю. Косача, І. Костецького, Т. Осьмачки та інших.

Прем'єрним матеріалом оглядового літературно-критичного спрямування став відгук на збірку новел «Місячні ночі» В. Русальського (25 листопада 1945 р.), а останнім за цей період була проблемна стаття Ю. Соловія «Де наша "велика література"?» (17 грудня 1950 р.). У масиві публікацій з цієї теми також *огляди* поетичної творчості Тодося Осьмачки (автор — Ів. Кошелівець), Василя Барки (автор — І. Костецький), *рецензії* на книжки О. Гана «Трагедія Миколи Хвильового» (автор — Ю. Лавріненко (Дивнич), Яра Славутича «Правдоносці» (автор — В. Чапленко), на дитячу книжечку В. Чапленка «Увесьденечки» (автор — Дм. Нитченко), на збірку «Білий світ» В. Барки (автор — Л. Лиман), на «Чорне озеро» В. Гжицького (автор — У. Самчук) тощо.

Низку матеріалів літературно-критичного змісту присвячено й таким проблемам, як завдання літературної критики на еміграції (19 вересня 1946 р.), дискусії між представниками різних стильових течій (23 березня 1947 р.), відповідальність автора за видання власної книжки (Василь Онуфрієнко, 15 серпня 1946 р.), місія українських письменників на еміграції (Юрій Дивнич), вимогливість літераторів до власної творчості (Анатоль Юриняк), «принципи і способи» художнього перекладу (Пантелеймон Ковалів) тощо.

Важливу роль у формуванні літературного змісту на шпальтах «УВ» відіграли матеріали очільників МУР, зокрема голови об'єднання Уласа Самчука, його заступника Юрія Шевельова і члена правління Юрія Дивнича (Лавріненка). Так, часопис презентує уривки з доповідей У. Самчука на з'їздах МУР: 23 березня 1947 р. — «Перед нами світ...» на другому з'їзді, 24 квітня 1948 р. — «Перед нами період дії» — на третьому. Ба більше: на той час У. Самчук очолив і «Літературний зошит» — додаток до часопису «УВ», в який реформувалася літературна сторінка, що регулярно з'являлася на шпальтах видання.

«Коли брати МУР, його провід і членство, то ми з почуттям повної відповідальності стверджуємо, що його праця буде дуже великим внеском в історію розвитку рідної культури, — цитує часопис Уласа Самчука напередодні третього з'їзду об'єднання письменників. — Знаю, що скептики перечитимуть, але я б не сповнив свого обов'язку до кінця, коли б не мав від-

ваги назвати цей факт... Наше об'єднання письменників проіснувало три тяжкі вигнанські роки. Колись наші нащадки з величезним зацікавленням ходитимуть по слідах, де ступали ноги нашого вигнанця...» [9].

Одним із найбільш знаних авторів «УВ» був тоді Юрій Шевельов (псевдоніми: Гр. Шевчук, Юрій Шерех). Серед його дописів — оглядові статті «Поезія Юрія Клена» у двох числах часопису, «Слово має польський поворотець» і «Правда про брехню і правда про правду» (про оповідання А. Бобковського), огляд білоруської літератури на чужині («Гариць Шипшина»), есе «Рахунок Європі» [10].

Ось цитата з рецензії Юрія Шевельова «Свідчення поета», вона — про творчість молодих поетів Леоніда Полтави і Михайла Ситника, хоча зміст її стосується не лише цих талановитих авторів, а загалом тієї атмосфери повоєнної доби, в якій тоді перебувала українська еміграція: «Настрої глухого розчарування в Європі і гострої, хоч і не завжди усвідомленої ненависти до неї були не тільки в тих, хто дав себе репатріювати. Були люди, які не дали себе захопити настроєві перших повоєнних днів, які і тоді не забули, що таке ССРСР, які не втратили тверезости і не пішли на фальшиву принаду повернення додому, до близьких. Це люди, що їхня ненависть до ССРСР — активна і творча. Їхній український патріотизм — безсумнівний...» [11].

Ще одним помітним автором, який, до того ж, активно відстежував діяльність МУР і в цілому літературний процес політичної еміграції, був Юрій Дивнич (Лавріненко). Підтвердження цьому — жмут його статей в «УВ»: «На перехресті» (проблема «місії української літератури в еміграції»), «Про напасників з МУРу і напасників на МУР?» [6], «Критичні нотатки» (про «Дияболічні параболи» Порфирія Горотака), «Перша цеглина до біографії Миколи Хвильового» (з приводу еміграційного видання про письменника Розстріляного Відродження).

Вагомою складовою тогочасного літературного та й загалом культурного простору емігрантів був український книжковий рух — третій масив матеріалів, яким приділимо увагу. Адже без налагодженої видавничої справи не могло бути й мови про розвиток справи літературної. Йдеться про книжкові видання, які побачили світ у таборах для переміщених осіб упродовж 1945—1950 рр. у видавництвах, що постали завдяки зусиллям самої ж таки еміграції. Нині це вже раритетні видання. Причому не лише через їхні пожовклі сторінки, а насамперед завдяки своєму змісту. Відомості про книжки на шпальтах «УВ» важливі ще й з огляду на те, що досі не існує бібліографічного покажчика чи бодай списку видань, які вийшли в ті роки — в особливо напружений час, в умовах, коли емігранти, ще не маючи матеріальних цінностей, жертвовно взяли за творення духовних.

На сторінках «УВ», зокрема в матеріалах рубрик «Вийшли з друку», «Нові видання», «Книжкові новини», зосереджено відомості і про подобиці видавничого руху, і про книжкові видання, і про їхніх авторів.

Наприклад, уже 2 травня 1946 р. газета повідомила читачів про вихід поетичних збірок Василя Барки «Апостоли» та Леоніда Полтави «За мурами Берліну». Таким чином, завдяки інформації часопису ми нині маємо достеменні факти про значний масив видань, які в той повоєнний період побачили світ у різних видавництвах Німеччини й Австрії. З-поміж них такі українські книжки: «Мозаїка квадратів в'язничних» М. Бажанського, «Ще одне кохання» В. Гайдарівського, «Історія України» І. Крип'якевича, «Відлітають птиці» М. Ситника, роман В. Чапленка «Чорноморці», «Оповідання про переможців» І. Костецького, «Старший боярин» і «Поет» Т. Осьмачки, «Залізний сторож» М. Ситника, «Дівчина з Вінниці» Т. Смоля, «Полум'яна земля» П. Карпенка-Крипиці, «Під Кизгуртом» П. Волиняка, «Щедрість» Б. Нижанківського, «Мандрівка у безвість» В. Гая, «Дияболічні параболи» П. Горотака, «Леся Українка» Р. Задеснянського, «Золоті ворота» О. Зуєвського, роман «Діти Чумацького шляху» Д. Гуменної, роман В. Винниченка «Нова заповідь», «Думки проти течії» Ю. Шереха, «Сад Гетсиманський» І. Багряного, «Втеча» і «Над світлим джерелом» І. Качуровського, «Запоріжжя сміється» І. Манила, «Там, де початок чуда» І. Костецького, «Crescendo» Г. Черінь, «Інші дні» С. Парфанович, «Недостріляні» С. Підгайного, «Волошки» Діми, «Тернистими шляхами» Г. Кубанської, «Кораблі» Б. Кравціва, збірник для української шкільної молоді «О. Олень», «Колоски» О. Сацюка, «Трагедія Миколи Хвильового» О. Гана, «Правдоносці» Яра Славутича, «Увесьденечки» В. Чапленка, «Білий світ» В. Барки, «Чорне озеро» В. Гжицького, «Павло Полуботок» К. Буревія, «Розгром» І. Багряного, «Без ґрунту» В. Домонтовича, «Жовті каруселі» Л. Полтави та інші.

Отже, вважає, починаючи від 1946 р. інформація про книжкові видання на шпальтах часопису була вже сталою. Як бачимо вже от хоча б з поданого вище списку, це відомості про видання, авторами яких були представники різних біографій і літературних напрямів. Та насамперед це учасники об'єднання МУР, тобто ті, хто перебував у центрі літературного життя діаспори, а також твори письменників Розстріляного Відродження (Микола Зеров), твори класиків української літератури (Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко) й навіть деякі видання, автори яких перебували в підрадянській Україні (Юрій Яновський).

Варто наголосити, що частина згаданих видань вийшла під маркою письменницького угруповання («МУР», «Золота брама»), що тоді засвідчувало особливий рівень апробації книжки. До таких, приміром, належить збірка «Буря у МУРі», адже це видання пародій, сатири, епіграм, жартів, тобто стосувалася вона безпосередньо творчості членів цієї літературної організації [1]. Серед авторів, чий твори увійшли до збірки, — Людмила Коваленко-Івченко (за псевдонімом Л. де Маріні), Іван Багряний, Юрій Косач, Ганна Черінь та ін. Ось рядки із цього видання, які під враженням від першої конференції МУРУ написала Ганна Черінь: «Письменники створили

МУР, / У журналістів буде ЖУР, / Театр об'єднується в ТУР — / Кругом луна пішла — гур-гур! / Вже й пацюки пишуть з конур: / З'єднаємось і ми, як мур, / І назвемо ту спілку — ЩУР».

На особливу історію заслуговує публікація українцями роману Джорджа Орвела «Колгосп тварин», який вийшов друком у новоульвівському видавництві «Прометей» з обкладинкою самого Івана Багряного. Завдяки прагненням політичних емігрантів видання твору українською стало чи не першим з усіх мов, якими будь-коли перекладали цей знаковий роман. До того ж, він побачив світ з авторською «передмовою до українського читача» [8].

29 вересня 1948 р. часопис опублікував матеріал Віктора Доманицького «Книгоцентр», присвячений створенню в Німеччині осередку, «який би стало піклуватися долею української книжки». Йшлося про збори представників «українських друкарень, видавництв і книгарень» із метою заснування фахового об'єднання, діяльність якого згодом (на установчих зборах, що відбулися 31 серпня в Мюнхені) було поширено й на «авторів, критиків і рецензентів». Ця важлива подія стала ще одним виявом сприяння розвиткові книжкового руху, прикладом уваги до письменників-емігрантів.

Однією з особливостей функціонування «УВ» було те, що значна кількість авторів підписувала свої матеріали псевдонімами [5, с. 209—213]. Завдяки архіву часопису, документам Української революційно-демократичної партії та особистим зустрічам з колишніми працівниками редакції нам, зокрема, вдалося з'ясувати, що Юр. Дивнич, Юрій Гайдар, Дм. Коларгонь — це псевдоніми одного з головних редакторів газети Юрія Лавріненка; Дмитро Чуб, Остап Зірчастий — працівника редакції Дмитра Нитченка (Ніценка); Анатоль Юриняк — редактора відділу «УВ» Юрія Кошельняка; В. Гірчак, В. Світайло, В. Кириленко, В. Кубанець — Василя Чапленка; Петро Оксаненко — Петра Одарченка; Павло Миргородський — Павла Маляра; Андрій Ромашко — Василя Кубрика; Андрій Чапля — Федора Федоренка; Юрій Чорноморський, Берлінець — Богдана Осадчука; Ф. Правобережний, Ф. Стайківський — Федора Пігідо; Вол. Токар, В. Дончак — Віталія Бендера; Данило Святогірський — Деміда Бурка; Анатоль Гак, Мартин Задека — Івана Антипенка; Андрій Чечко, Іван Евентуальний — Анатолія Галана; Залізник — Юрія Горліса-Горського; В. Гринько — Василя Гришка; Любов Слобожанка — Любові Дражевської; Хведосій Чичка — Ігоря Качуровського; Ол. Сергієнко, Око — Олексія Коновала; Андрій Скиба, Гордій Крига — Юрія Косача; Юрій Корибут — Ігоря Костецького; Г. Залужний, Борис Подоляк — Григорія Костюка; С. Мурашка — Юліана Мовчана; перелік можна продовжувати [13, с. 214—217].

Варто зауважити, що деякі автори настільки зжилися зі своїми псевдонімами, що з часом вони замінили їм справжні прізвища (дехто навіть зробив відповідні зміни в офіційних документах). А тому слід нагадати, що Іван Багряний, Юрій Горліс-Горський, Юрій Нагорний, Дмитро Нитченко,

Ігор Костецький, Леонід Полтава та інші автори видання — це також псевдоніми, які стали прибраними іменами, натомість справжні прізвища цих осіб, відповідно, такі: Іван Лозов'ягін, Ю. Городянин-Лісовський, Ю. Мартинюк, Д. Ніценко, І. Мерзляков, Л. Пархомович тощо.

Причин доволі широкого використання псевдонімів є кілька. Перша веде своє пояснення з атмосфери літпроцесу 1920—1930-х років, помітною прикметою якого були прибрані імена (Микола Хвильовий, Остап Вишня тощо), а тому чимало українських письменників і журналістів, які потрапили на еміграцію, беручи на взір цей приклад, також обирали собі псевдоніми. Друга причина викликана вже не літературною традицією чи модою, а реаліями еміграційного буття, коли багато авторів змушені були друкуватися під псевдонімами, щоб не завдати прикрощів своїм родичам, які залишалися під пильним оком міністерства (згодом комітету) державної безпеки в підрадянській Україні, де з особливою підозрою ставилися до тих, хто мав родичів за кордоном [7, с. 423—430].

Варто зауважити й те, що час найбільш активного використання псевдонімів авторами «УВ» припадає на перші повоєнні роки, тобто на перший період існування часопису, який можна назвати «періодом МУР», а згодом це явище перестало бути таким поширеним. Утім тема прибраних імен на сторінках газети є суттєвим доповненням до ще ґрунтовно не опрацьованої ширшої теми про псевдоніми в українській закордонній журналістиці.

Наукова новизна. Серед матеріалів редакційного архіву часопису «Українські вісті» виявлено невідомі раніше документи з історії Мистецького українського руху, зокрема твори різних літературних жанрів, відомості про низку культурно-мистецьких подій, які становлять нову джерельну базу стосовно функціонування цієї організації. Систематизовано основні тематичні напрями діяльності часопису «Українські вісті». Уперше підготовлено покажчик літературних подій Мистецького українського руху.

Висновки. Низка науковців схиляється до думки, що «період МУРу був одним з найцікавіших в українській літературі ХХ ст.» [4, с. 225]. У контексті такого твердження тим більше важливим є дослідження діяльності цього письменницького об'єднання, репрезентованої на шпальтах еміграційної преси. Зокрема, публікації різних жанрів про МУР на сторінках «Українських вістей», інші матеріали редакційного архіву цього часопису дають можливість відтворити малознані факти його історії як головної «дійової особи» не лише літературного, а й у цілому культурно-мистецького життя українців у Західній Європі після Другої світової війни (1945—1950), з'ясувати роль творів письменників, опублікованих у виданні, у протидії асиміляції української громади [12, с. 51], визначити участь літераторів як у книжковому русі, так і загалом у процесі національно-культурного самовираження і самозбереження, коли українські емігранти, ще не маючи матеріальних цінностей, жертвовно взяли за творення духовних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. [Без зазнач. авт.]. Буря у МУРі. [Коваленко Людмила], Багрянний Іван, Косач Юрій та ін. Прометей, 1947. 82 с.
2. [Без зазнач. авт.]. Вечір П. Карпенка-Криниці // Українські вісті. 1950. Ч. 49. 18 черв.
3. [Без зазнач. авт.]. Хроніка : [про події в таборах Ді-Пі] // Українські вісті. 1948. Ч. 77. 22 верес.
4. Ільницький М. Мале літературне відродження. Літературна критика періоду МУРу. Львів, 2002. С. 225.
5. [Коновал О.]. Преса УРДП та її працівники // Українська революційно-демократична партія (УРДП—УДРП) : зб. матер. і док. Чикаго—Київ : Фондація ім. Івана Багряного, 1997. С. 209—213.
6. [Лавріненко Ю.]. Про напасників з МУРу і напасників на МУР? // Українські вісті. 1947. 25 жовт., підпис: Дивнич Ю.
7. Майсюра П. Розбудова видавництва «Українські вісті», «Прометей» та «Україна». Відзначення 50-ліття часопису «Українські вісті» та УРДП. [Детройт : Друкарня Олександра Майсюри], 1995. С. 423—430.
8. Полтава Леонід. Англієць Д. Орвел, «Колгосп тварин» і український читач // Українські вісті. 1947. 15 серп.
9. Самчук Улас. До Третього з'їзду МУРу // Українські вісті. 1948. Ч. 26. 27 берез.
10. [Шевельов Ю.]. Рахунок Європі (1. Те, про що не говорять) // Українські вісті. 1948. 2 жовт.; підпис: Гр. Шевчук.
11. [Шевельов Ю.]. Свідчення поета // Українські вісті. 1948. Ч. 81. 6 жовт., підпис: Гр. Шевчук.
12. Шевельов Юрій. Ми і ми (До українотеренних читальників моїх). З історії незакінченої війни. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 51.
13. Юриняк А. Чотири роки в «Українських вістях» // Українська революційно-демократична партія (УРДП—УДРП) : зб. матер. і док. / О. Коновал. Чикаго—Київ : Фондація ім. Івана Багряного, 1997. С. 214—217.

Отримано 28 березня 2023 р.

REFERENCES

1. [Without an author]. Buria u MURi [Storm in the Ukrainian Artistic Movement]. [Kovalenko Liudmyla], Bahrianyi Ivan, Kosach Yurii etc. Prometei, 1947. 82 p. [In Ukrainian].
2. [Without an author]. Vechir P. Karpenka-Krynytsi [Evening of P. Karpenko-Krynytsia]. *Ukrainski Visti* [Ukrainian News]. 1950. No. 49. June, 18. [In Ukrainian].
3. [Without an author]. Khronika: [pro podii v taborakh Di-Pi] [Chronicle: about the events in the DP camps]. *Ukrainski Visti* [Ukrainian News]. 1948. No. 77. September, 22. [In Ukrainian].
4. Ilnytskyi M. Male literaturne vidrozhennia. Literaturna krytyka periodu MURu [Small literary revival. Literary criticism of the Ukrainian Artistic Movement's period]. Lviv, 2002. P. 225. [In Ukrainian].
5. [Konoval O.]. Presa URDP ta yii pratsivnyky [Ukrainian Revolutionary Democratic Party press and its employees]. *Ukrainska revoliutsiino-demokratychna partiia (URDP—UDRP) : zb. mater. i dok.* [Ukrainian Revolutionary Democratic Party (Ukrainian Revolutionary Democratic Party — Ukrainian Democratic Revolutionary Party): collection of materials and documents]. Chicago—Kyiv: Foundation of Ivan Bahrianyi, 1997. Pp. 209—213. [In Ukrainian].

6. [Lavrinenko Yu.]. Pro napasnykiv z MURu i napasnykiv na MUR? [About the attackers from Ukrainian Artistic Movement and the attackers of Ukrainian Artistic Movement?]. *Ukrainski Visti* [Ukrainian News]. 1947. October, 25. Signature: Dyvnych Yu. [In Ukrainian].
7. Maisiura P. Rozbudova vydavnytstv "Ukrainski visti", "Prometei" ta "Ukraina". Vidznachennia 50-littia chasopysu "Ukrainski visti" ta URDP [Development of the publishing houses "Ukrainian News", "Prometheus" and "Ukraine". Celebration of the 50th anniversary of the newspaper "Ukrainian News" and Ukrainian Revolutionary Democratic Party]. [Detroit : Typography of Oleksandr Maisiura], 1995. Pp. 423—430. [In Ukrainian].
8. Poltava Leonid. Anhliiets D. Orvel, "Kolhosp tvaryn" i ukrainskyi chytach [Englishman G. Orwell, "Animal Farm" and Ukrainian reader]. *Ukrainski Visti* [Ukrainian News]. 1947. August, 15. [In Ukrainian].
9. Samchuk Ulas. Do Tretioho zizdu MURu [To the Third Congress of the Ukrainian Artistic Movement]. *Ukrainski Visti* [Ukrainian News]. 1948. No. 26. March 27. [In Ukrainian].
10. [Sheveliov Yu.]. Rakhunok Evropi (1. Te, pro shcho ne hovoriat) [Account for Europe (1. What is not talked about)]. *Ukrainski Visti* [Ukrainian News]. 1948. October 2. Signature: Hr. Shevchuk. [In Ukrainian].
11. [Sheveliov Yu.]. Svidchennia poeta [Testimony of the poet]. *Ukrainski Visti* [Ukrainian News]. 1948. No. 81. October 6. Signature: Hr. Shevchuk. [In Ukrainian].
12. Sheveliov Yurii. My i my (Do ukrainoterennykh chytalnykiv moikh). Z istorii nezakinchenoi viiny [We and we (To my Ukrainian-speaking readers). From the history of the unfinished war]. Kyiv : Kyiv-Mohyla Academy Publishing House, 2009. P. 51. [In Ukrainian].
13. Yuryniak A. Chotyry roky v "Ukrainskykh vistiakh" [Four years in the "Ukrainian News"]. *Ukrainska revoliutsiino-demokratychna partiia (URDP-UDRP) : zb. mater. i dok.* [Ukrainian Revolutionary Democratic Party (Ukrainian Revolutionary Democratic Party — Ukrainian Democratic Revolutionary Party) : collection of materials and documents]. Chicago—Kyiv : Foundation of Ivan Bahrianyi, 1997. Pp. 214—217. [In Ukrainian].

Received on March, 28, 2023

Serhii Kozak

T. Shevchenko Institute of Literature
of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
E-mail: detr19411@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5849-9612

ARCHIVE OF "UKRAINIAN NEWS" NEWSPAPER (GERMANY, 1945-1950)
AS SOURCE OF UKRAINIAN ARTISTIC MOVEMENT HISTORY OF ACTIVITIES

The **goal of the research** is to analyze the composition and content of documents from the archive of the newspaper "Ukrainian News" (Germany, 1945-1950) as a source from the history of the Ukrainian emigration writer's association - the Ukrainian Artistic Movement in order to determine the main problem-thematic directions of the organization's literary and publishing activities and deepening of information about its cultural and artistic life. **The research methodology** is based on the author's use of the methods of historical-scientific analysis, systematization, chronological, biographical, as well as source and textual methods of source analysis, which made it possible to determine its form composition and information potential. **Scientific novelty.** Among the materials of the editorial archive of the newspaper

"Ukrainian News", we discovered previously unknown documents from the history of the Ukrainian Artistic Movement, in particular works of various literary genres, information about a number of cultural and artistic events, which constitute a new source base regarding the functioning of this organization. The main thematic areas of activity of the newspaper "Ukrainian News" have been systematized. An index of literary events of the Ukrainian Artistic Movement was prepared for the first time. **Conclusions.** On the basis of the editorial archive of the newspaper "Ukrainian News" it was possible to reproduce little-known facts of the history of the Ukrainian Artistic Movement as the main participant not only of the literary, but also of the cultural and artistic life of Ukrainians in general in the Western Europe after the Second World War (1945-1950), to systematize the materials of the newspaper "Ukrainian News" (chronology of the creation and activity of the Ukrainian Artistic Movement; works of its members on the pages of the publication; topics of books, magazines, anthologies and almanacs published under the brand of this association of writers; pseudonyms of writers of the diaspora); to determine the role and place of writers in the process of national and cultural self-expression and self-preservation, in particular in the book movement. **Key words:** newspaper archive, Ukrainian Artistic Movement (UAM), "Ukrainian News", emigration, literature, rubric, author.